

รูปแบบของศูนย์สื่อการเรียนการสอน

ปรัชญานันท์ นิลสุข*

ศูนย์สื่อการเรียนการสอนคืออะไร

การดำเนินการและการจัดตั้งศูนย์สื่อการเรียนการสอนในสถานศึกษาของประเทศไทย ส่วนมากจะดำเนินการเพื่อให้ได้ชื่อว่าเป็นโรงเรียนที่สมบูรณ์ มีศูนย์สื่อการเรียนการสอนเพื่อให้บริการครูและนักเรียน โดยไม่ได้คำนึงว่าบทบาทของศูนย์สื่อการสอนที่แท้จริงคืออะไร เมอร์ริล และดรอบ (Merill and Drob, 1977) ได้ให้ความหมายของศูนย์สื่อการสอนว่า เป็นองค์กรที่ทำกิจกรรมที่ประกอบไปด้วยผู้นำ, คณะทำงาน และสถานที่เก็บอุปกรณ์ หนึ่งในส่วนนั้นมีพื้นที่ในการผลิต การจัดหา การนำเสนองานของวัสดุการสอน การจัดหาเพื่อพัฒนา และการวางแผนให้บริการซึ่งสัมพันธ์กับหลักสูตรและการสอน ปรัชญาพื้นฐานของการจัดองค์การและการจัดการของศูนย์สื่อการเรียนการสอนคือ ประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดเพื่อการเรียนรู้ สามารถควบคุมประสิทธิภาพให้เหมาะสมโดยคำนึงถึงค่าใช้จ่าย การให้บริการ การให้คำปรึกษาอย่างมืออาชีพ บนกระบวนการที่ได้มาตรฐาน เป็นองค์กรที่เป็นศูนย์กลางและจัดการระบบควบคุมทั้งหมดเพื่อการเรียนรู้ (Wang, 1994) อาจจะกล่าวได้ก็อีกอย่างหนึ่งว่า ศูนย์สื่อการเรียนการสอนเป็นส่วนหนึ่งของการจัดองค์การเพื่อการเรียนรู้ (Learning Organization) เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อันมีที่มาประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 4 ประการคือ ห้องสมุด การให้บริการสื่อ ช่องว่างของการเรียนแบบเดิม และการพัฒนาการเรียนการสอน ศูนย์สื่อการเรียนการสอนในแนวคิดเดิมจึงเป็นการนำห้องสมุดอันเป็นแหล่งความรู้ โดยนำสื่อเข้ามาช่วยเพื่อลดช่องว่างของการศึกษาที่มีอยู่เดิมเป็นการช่วยพัฒนาการเรียนการสอน (Peterson, 1974)

* อาจารย์ 1 วิทยาลัยเทคนิคสมุทรสงคราม

* ผลิตปริญญาตรีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปที่ 1 แนวคิดของศูนย์สื่อการเรียนการสอน (Peterson, 1974)

ทำไมนักการศึกษาจำนวนมากเห็นว่าควรมีสูนย์สื่อการเรียนการสอนในสถานศึกษา ศูนย์สื่อช่วยพัฒนาการจัดการศึกษาได้อย่างไร กลับไม่ใช่ประเด็นที่สนใจของโรงเรียนมากกว่าไปศึกษาว่าสอนต้องมีอะไรและใครดูแลศูนย์นั้น แม้ว่าการกำหนดให้ศูนย์สื่อการเรียนการสอนต้องมีเครื่องและเจ้าหน้าที่คอยดูแลก็เป็นสิ่งที่สำคัญเช่นเดียวกัน แต่โดยเนื้อแท้ของการจัดตั้งศูนย์สื่อการเรียนการสอน (Learning Resource Center) ควรต้องคำนึงถึงหัวใจหลักคือ ความเป็นแหล่งที่รวมของซึ่งความรู้ที่ผู้เรียนต้องการ เป็นศูนย์ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Students Center) เรียนรู้ผ่านสื่อและทรัพยากรต่าง ๆ (Resource) ที่ได้จัดเอาไว้ให้

ศูนย์สื่อการเรียนการสอนไม่ใช่สิ่งใหม่ มีการจัดตั้งขึ้นอย่างมากมายในสถาบันทุกระดับ ในหลายแห่งก็จะเรียกว่าศูนย์วิทยบริการทางการศึกษา อันมีพัฒนาการมาจากกลุ่มนักบรรณารักษ์ศาสตร์ ซึ่งมีพื้นฐานจากการให้บริการสิ่งพิมพ์ในห้องสมุด จนถึงบริการการศึกษาอื่น ๆ จนถึงบริการการฝึกอบรม ส่วนศูนย์เทคโนโลยีการศึกษามีพัฒนาการมาจากทัศนศึกษา ซึ่งให้บริการสื่อที่ไม่ใช่สิ่งพิมพ์ การบริการผลิตสื่อหรือเครื่องมือต่าง ๆ บริการและศูนย์เทคโนโลยีการศึกษาเหมือนกันในเรื่องการบริการ แต่จะแตกต่างกันในด้านซึ่งศูนย์เทคโนโลยีการศึกษา จะมีหน่วยงานผลิต เช่น สื่อโสตทัศน สื่อวิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ ศูนย์เทคโนโลยีการศึกษายังรับผิดชอบการเรียนการสอน จนถึงคอมพิวเตอร์ช่วย (นิพนธ์ สุขปรีดี, 2536 : 221-231) ดังนั้นศูนย์สื่อการเรียนการสอนจึงเรียกชื่อแตกต่างกันไปตามการจัดแบ่งของหน่วยงาน ความสำคัญของแต่ละศูนย์ และหน้าที่เฉพาะที่ได้รับ ลักษณะของศูนย์สื่อการเรียนการสอนจึงแตกต่างกันไป และน่าจะแยกได้ออกเป็นแบบต่าง ๆ

1. ศูนย์สื่อเพื่อการผลิตและเผยแพร่ (Production and Distribution) เป็นศูนย์ที่ทำหน้าที่ในการผลิตสื่อการสอนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การผลิตรายการวิทยุโทรทัศน์ การผลิตวีดิทัศน์เพื่อการศึกษา การผลิตสื่อการสอนในรายวิชาต่าง ๆ การจัดผลิตสื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน ชุดการสอน จัดอบรมการผลิตสื่อและจำหน่ายสื่อให้กับผู้สนใจ

2. ศูนย์สื่อเพื่อให้บริการและสนับสนุนการเรียนการสอน (Service and Support) เป็นศูนย์ที่ให้บริการสื่อการสอนในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งอุปกรณ์การสอน การให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะในการใช้ เป็นศูนย์ที่มีการติดตั้งระบบคอมพิวเตอร์เครือข่าย มีการเชื่อมโยงระหว่างศูนย์สื่อ ให้บริการยืมสนับสนุนการเรียนการสอน และเป็นศูนย์ที่ทุกคนเข้ามาใช้ประโยชน์ได้

3. ศูนย์สื่อครบวงจร เป็นศูนย์ที่รวมรูปแบบของศูนย์สื่อเพื่อผลิตและบริการเข้าไว้ในรูปแบบเดียวกัน เป็นศูนย์ที่มีการจัดพื้นที่ในการผลิตและให้บริการสื่อทุกประเภท ติดตั้งเทคโนโลยีที่ทันสมัยให้บริการกับผู้ใช้ มีการฝึกอบรมบุคลากรทางการศึกษา จัดอบรมการผลิตสื่อและเผยแพร่แนวคิดให้ยืมอุปกรณ์การศึกษาและจัดจำหน่ายสื่อการสอนที่ศูนย์ผลิตขึ้น

4. ศูนย์สื่อเฉพาะทาง เป็นศูนย์ที่ดำเนินการเฉพาะตามวัตถุประสงค์ของหน่วยงานใด หน่วยหนึ่งเป็นพิเศษ อาจเป็นเพียงศูนย์สื่อเพื่อการผลิต ศูนย์สื่อเพื่อการบริหาร หรือศูนย์สื่อที่ครบวงจรก็ได้ แต่จะทำงานเพื่อประโยชน์เฉพาะด้านใดด้านหนึ่งเป็นพิเศษ

เนื่องจากศูนย์สื่อการเรียนการสอน มักจะทำหน้าที่ทั้งในการผลิตและการบริการ มีตั้งแต่ระดับปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา อุดมศึกษา การศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษานานาชาติ ลักษณะของศูนย์จึงย่อมมีความแตกต่างกัน ศูนย์สื่อการสอนบางแห่งก็จะเป็นศูนย์ที่ทำหน้าที่ผลิตโดยเฉพาะหรือมีงานเกี่ยวกับการผลิตเป็นหลัก โดยดำเนินการผลิตอย่างเต็มรูปแบบ ก็ควรศูนย์ในลักษณะนี้ออกเป็นศูนย์เอกเทศ มีการจัดการและการบริหารที่เป็นของตนเอง ให้ศูนย์ดำเนินการผลิตรายการโทรทัศน์ วีดิทัศน์ รายการวิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อกราฟิก หรือคอมพิวเตอร์ช่วยสอนได้อย่างอิสระ มีการจัดอบรมการผลิตสื่อประเภทต่าง ๆ เผยแพร่สื่อที่ศูนย์ผลิตให้การศึกษาและแนะนำกับครูอาจารย์ผู้สอนในวิชาต่าง ๆ ได้ ศูนย์ลักษณะนี้อย่างเช่น สำนักเทคโนโลยีทางการศึกษา ของมหาวิทยาลัยรามคำแหง หรือมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช หรือศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน

แต่ถ้าศูนย์สื่อมีลักษณะในการให้บริการสื่อสิ่งพิมพ์ เอกสารการสอนชุดวิชา ให้บริการโสตทัศนศึกษา ติดตั้งระบบคอมพิวเตอร์ ระบบอินเตอร์เน็ต มีระบบคอมพิวเตอร์ออนไลน์ ให้บริการโสตทัศนศึกษาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเครื่องเล่นวีดิโอเทป เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ เครื่องฉายสไลด์ เทปเสียงหรือ

คอมพิวเตอร์ช่วยสอน มีห้องให้ชมวีดิทัศน์ ติดตั้งระบบดาวเทียม เคเบิลทีวี มีห้องปร
คอยให้คำปรึกษาแนะนำการใช้สื่อและอบรมวิธีการใช้ ก็อาจจัดให้ศูนย์ลักษณะนี้
เฉพาะหรือรวมอยู่ในห้องสมุด ศูนย์ลักษณะนี้ก็จะเรียกว่าเป็นศูนย์วิทยบริการ
ทัศนศึกษา เช่น ศูนย์โสตทัศนศึกษากลางของ สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิท
เทคโนโลยีการศึกษา หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา หรือศูนย์ระดับโรงเรียน
อย่างศูนย์รัตนบรรณาการ ของโรงเรียนอัสสัมชัญธนบุรี

ส่วนศูนย์สื่อการสอนที่มีลักษณะเป็นศูนย์ครบวงจร เป็นศูนย์ที่พยายามจะให้ม
โดยเฉพาะภายในสถานศึกษาระดับต่าง ๆ ที่พยายามจัดพื้นที่ศูนย์ของตนในการให้บริ
วงจร ในขณะที่จัดพื้นที่บางส่วนเพื่อการผลิตไปด้วย ศูนย์สื่อในลักษณะนี้จะมีอยู่มาก
แต่จะมีสัดส่วนในการให้ผลิตหรือการให้บริการไม่เท่ากัน ไม่สามารถกำหนดเฉพาะค
เช่นเดียวกับศูนย์สื่อการสอนเฉพาะทางที่มีการกำหนดบทบาทเฉพาะอย่างชัดเจน เช่น
การสอนวิทยาศาสตร์ ของสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.)
ผลิตสื่อการสอนทางด้านวิทยาศาสตร์ และเผยแพร่สื่อด้านวิทยาศาสตร์โดยเฉพาะ หรือ
เทคนิคศึกษา ของสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า พระนครเหนือ ที่มุ่งเน้นการผลิตสื่อ
ทางด้านช่างอุตสาหกรรมและอาชีวศึกษา หรือฝ่ายเวชนิทัศน์ของโรงพยาบาลต่าง ๆ ที่
สื่อและให้บริการสื่อเฉพาะทางการแพทย์

ส่วนในระดับสถาบัน วิทยาลัยหรือโรงเรียนก็จะมีระดับของศูนย์สื่อการเรียน
ต่างไป มีการเรียกชื่อแตกต่างกันไปเช่น

ศูนย์โสตทัศนศึกษา (Audio-Visual Education Center)

ศูนย์โสตทัศน์ (Audio-Visual Center)

ศูนย์โสตทัศนอุปกรณ์ (Audio-Visual Equipment Center)

ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา (Educational Technology Center)

ศูนย์เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา (Educational Communication and Technol

ศูนย์นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษา (Educational Technology and Innovatio

ศูนย์สื่อ (Media Center)

ศูนย์สื่อการสอน (Instructional Media Center)

ศูนย์สื่อการศึกษา (Educational Media Center)

ศูนย์ทรัพยากรสื่อ (Media Resource Center)

ศูนย์ทรัพยากรเพื่อการศึกษา (Educational Resource Center)

ศูนย์สื่อการเรียนการสอน (Learning Resource Center)

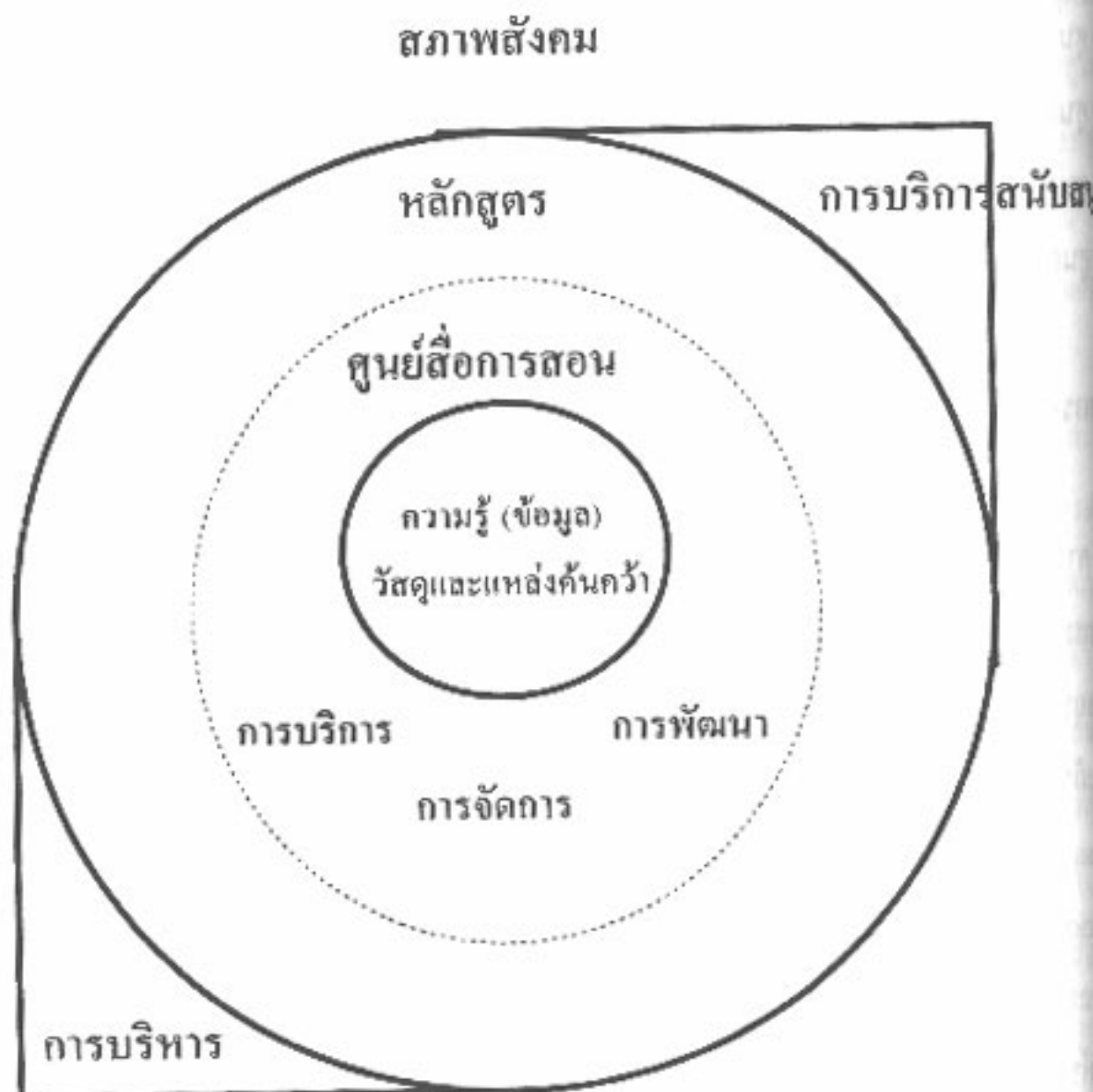
ศูนย์วิทยบริการ (Academic Resources Center)

ศูนย์บริการสื่อการสอน (Media Service Center)

สื่อการสอนในห้องสมุดโรงเรียน

การจัดตั้งศูนย์สื่อการสอนในระดับโรงเรียนจะพบว่า ศูนย์สื่อการสอนจะถูกจัดเป็นส่วนหนึ่ง
ห้องสมุดโรงเรียน เนื่องจากความต้องการคนดูแลและสื่อที่อยู่ในศูนย์เองก็มีทั้งที่เป็นสิ่งพิมพ์และ
สื่ออุปกรณ์ที่ไม่ใช่สิ่งพิมพ์ (Printing and Non-printing) การรวมกันไว้เป็นส่วนเดียวกันก็เป็นสิ่ง
ร่วมกันได้อย่างเหมาะสม ในสหรัฐอเมริกา สมาคมบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนอเมริกัน
merican Association of School Librarians : AASL) และสมาคมเทคโนโลยีและสื่อทางการศึกษา
ciation for Educational Communications and Technology : AECT) มีความร่วมมือกันอย่าง
คและได้ให้คำแนะนำลักษณะประการสำคัญที่ศูนย์สื่อในระดับโรงเรียนจะต้องมี และต้องพัฒนา
อให้บรรลุจุดประสงค์และความมุ่งหมายของศูนย์สื่อ (AASL and AECT, 1988 : 24)

ข้อเสนอแนะในการจัดศูนย์สื่อการสอนเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายนั้นคือ การจัดศูนย์สื่อในห้อง
งมีส่วนร่วมและบทบาทในกิจกรรมการเรียนการสอน รวมทั้งเข้าไปมีส่วนสำคัญของการจัด
ร ให้บริการตามเป้าหมายและจุดประสงค์ของโรงเรียนโดยนำข้อมูลและสร้างความคิดเพื่อให้
ชุมชน ครูใหญ่ นักเทคโนโลยีการศึกษา ครูและนักเรียนต้องทำงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดความ
กระบวนการในศูนย์สื่อได้รับการสนับสนุนเต็มที่ โดยศูนย์สื่อการสอนจะเป็นทั้งแหล่งความ
และแหล่งเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนการสอน โดยมีพื้นที่เพียงพอให้
อย่างสะดวกสบาย เชิญชวนให้เข้าไปใช้

รูปที่ 2 รูปแบบการจัดโปรแกรมศูนย์สื่อการเรียนรู้ตามหลักสูตร (Smith and Pike, 1991)

สมิธ และไพค์ (Smith and Pike, 1991) ได้เสนอรูปแบบองค์ประกอบของการนำศูนย์สื่อการเรียนรู้เข้าไปมีส่วนร่วมในหลักสูตร โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ส่วนคือ

1. ส่วนบริการข้อมูล (Information Services) เป็นส่วนที่คำนึงถึงการพัฒนาและให้บริการข้อมูลให้เพียงพอต่อการให้บริการภายใต้ข้อจำกัดของศูนย์ การให้บริการต้องให้เหมาะสมกับที่ยึดหยุ่นในการใช้ คำนึงถึงครูอาจารย์ นักเรียน และประชาชนในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่
2. ส่วนการสอน (Instruction) ต้องมีการเรียนการสอนและฝึกอบรมให้กับนักศึกษาในระบอบและนอกระบบ การให้บริการของศูนย์สื่อการเรียนรู้ต้องเน้นการสอนที่

ทักษะและการอบรมให้ทันกับเทคโนโลยี

จัดรูปแบบของศูนย์สื่อในมีลักษณะที่เป็นแหล่งให้การ

ศึกษาได้ตลอดเวลาที่ต้องการ

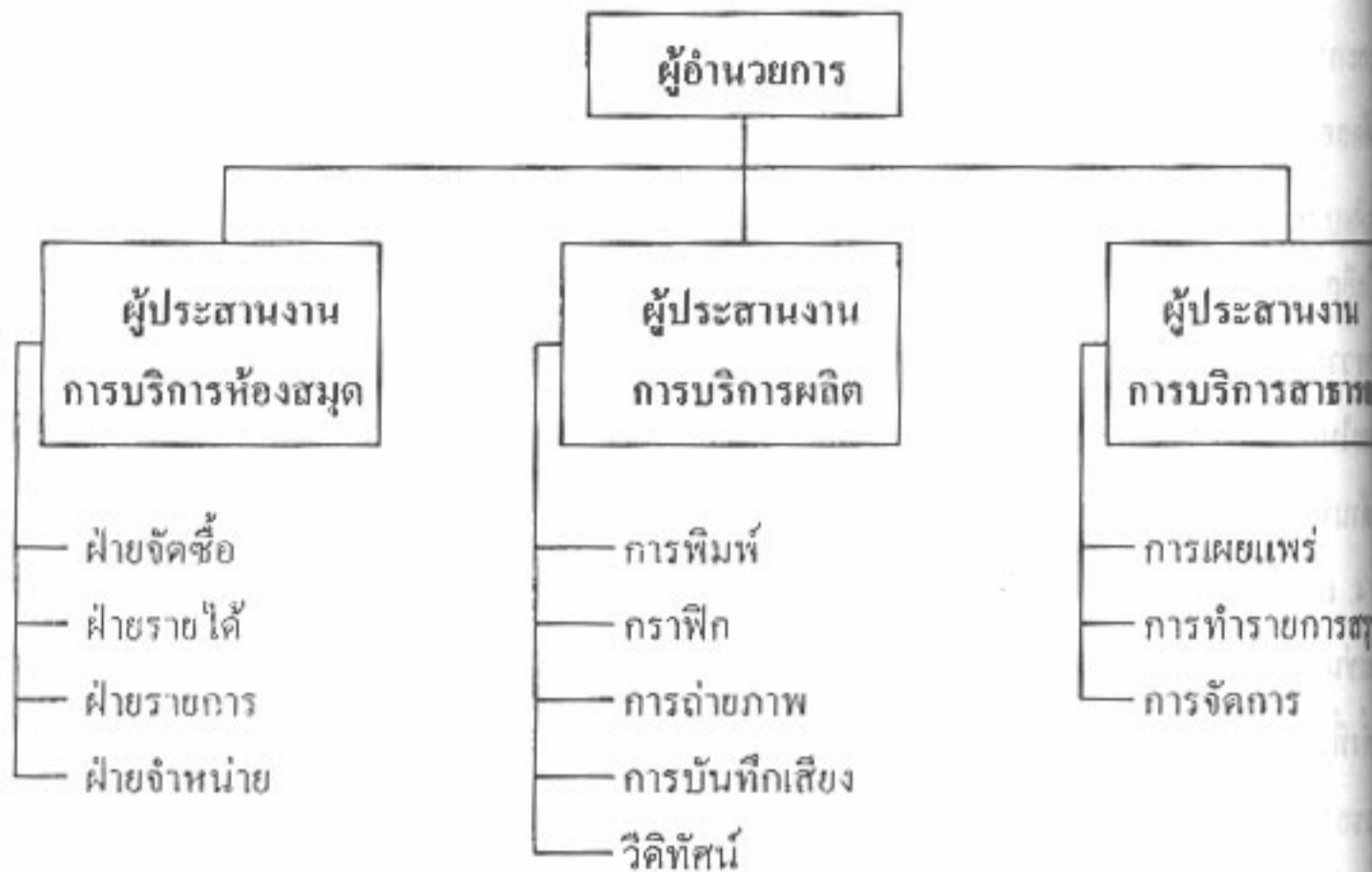
3. ส่วนพัฒนาการเรียนการสอน (Instructional Development) เป็นส่วนที่ต้องใช้นักเทคโนโลยีการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ในการพัฒนาหลักสูตร และการประเมิน เพื่อช่วยในการวางแผนการสอน และการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตรโดยนำเข้าไปจัดระบบภายในศูนย์ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์และเป้าหมายของหลักสูตร มีการประเมินผลโดยผู้เกี่ยวข้องทั้งด้านหลักสูตรและเทคโนโลยี ในการนำเอาเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาช่วยในการเรียนการสอน

4. ส่วนจัดการเรียนการสอน (Management) เป็นส่วนที่ทำหน้าที่ในการบริหารการดำเนินงานของศูนย์ เช่น การจัดสรรงบประมาณ และทีมงานเพื่อประสิทธิภาพของศูนย์ รวมถึงสภาพการจัดองค์กรทั้งที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์และสิ่งที่ไม่ใช่สิ่งพิมพ์ โดยมีการพัฒนากระบวนการภายใต้ความเป็นจริงเรียนของชุมชน

รูปแบบการจัดศูนย์สื่อการเรียนการสอนของสมิธและไพค์ เน้นที่การมีส่วนร่วมของชุมชน สังคมโดยรอบของโรงเรียน เป็นการจัดศูนย์สื่อเพื่อให้เกิดประโยชน์ไม่เฉพาะกับครูอาจารย์และนักเรียนในโรงเรียนเท่านั้น แต่จะมุ่งให้เกิดประโยชน์กับชุมชน ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดและเป็นเจ้าของศูนย์ อันจะทำให้เกิดความร่วมมือเกิดความเป็นเจ้าของร่วมกันของทั้งโรงเรียนและชุมชนเป็นศูนย์เพื่อการเรียนรู้ที่คุ้มค่าไม่ได้ใช้ประโยชน์เฉพาะโรงเรียน แต่เอื้อประโยชน์ถึงชุมชนอันเป็นลักษณะในการจัดการศึกษาที่กระจายอำนาจไปยังท้องถิ่นโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม เป็นเป้าหมายหนึ่งของการจัดการศึกษาในประเทศไทย ที่มุ่งหวังให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและจะจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในชุมชนมากขึ้น (รุ่ง แก้วแดง, 2540)

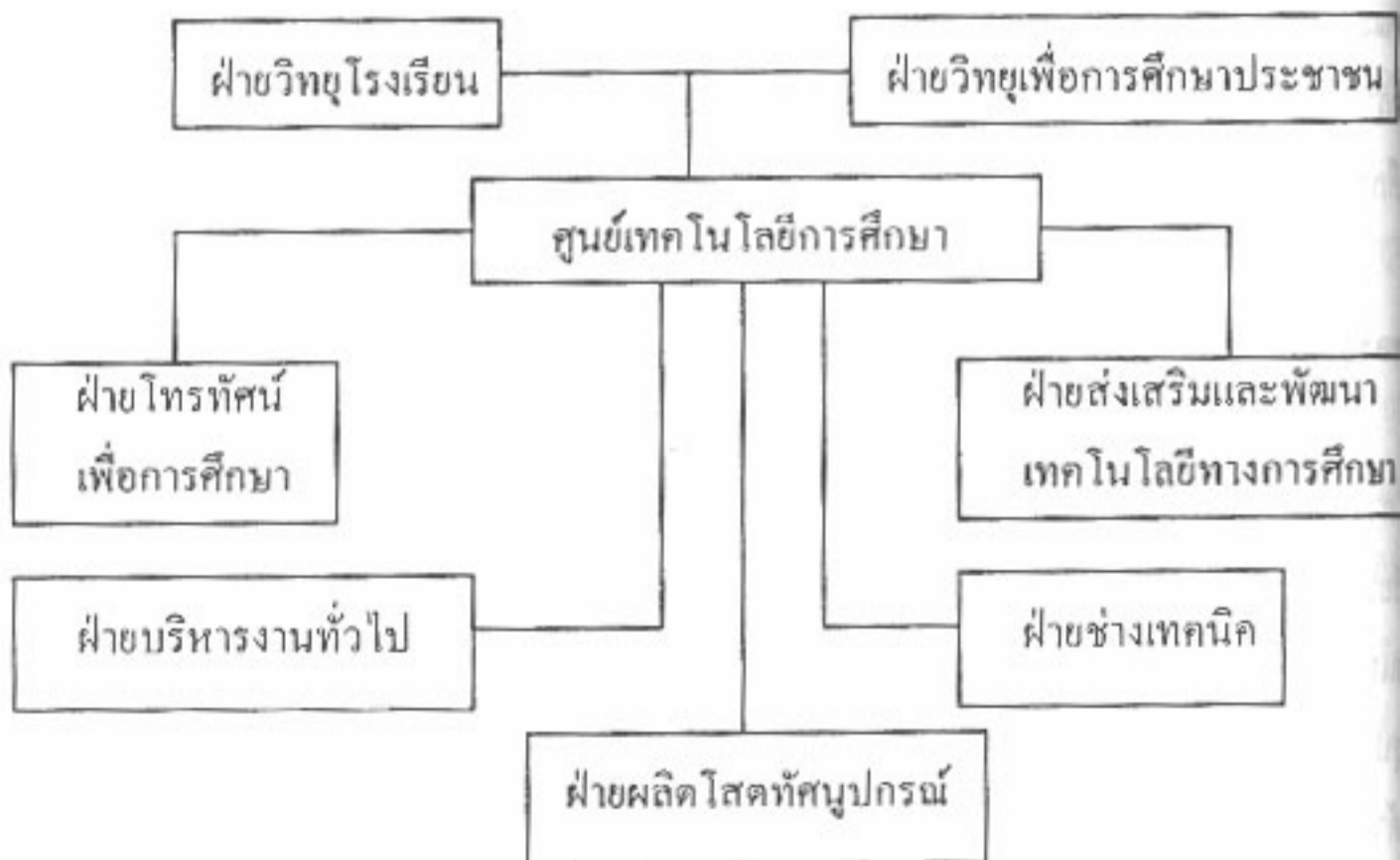
แนวคิดของศูนย์สื่อการเรียนการสอนประเภทต่าง ๆ

การจัดตั้งหรือดำเนินการของศูนย์สื่อการเรียนการสอนจึงขึ้นอยู่กับว่า หน่วยงานต้องการอะไรจากศูนย์การเรียนการสอน มากกว่าจะคำนึงว่าผู้เรียนจะได้อะไรจากศูนย์สื่อการเรียนการสอน เพราะศูนย์สื่อการเรียนแบ่งออกได้เป็นหลายลักษณะ จึงจำเป็นที่รูปแบบของศูนย์สื่อย่อมแตกต่างกันไปไม่สามารถกำหนดรูปแบบของศูนย์ให้เหมือนกันได้ เช่น แนวคิดในยุคแรก ๆ ที่มีการรวมศูนย์สื่อการเรียนการสอนกับห้องสมุดเข้าด้วยกันในทางปฏิบัติ (Douglas, 1975) ซึ่งก็มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากการเป็นศูนย์สื่อโดยเฉพาะ โดยมีการแบ่งฝ่ายดังรูปที่ 3

รูปที่ 3 รูปแบบศูนย์สื่อการสอนในห้องสมุด (Douglas, 1975)

ในขณะที่รูปแบบการจัดการศูนย์สื่อการสอนของหน่วยงานต่าง ๆ ในประเทศไทย ก็
กันไปตามบทบาทหน้าที่ของ เช่น โครงสร้างของศูนย์เทคโนโลยีการศึกษา กรมการ
โรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ก็มีรูปแบบที่เฉพาะของตนเอง ดังรูปที่ 4

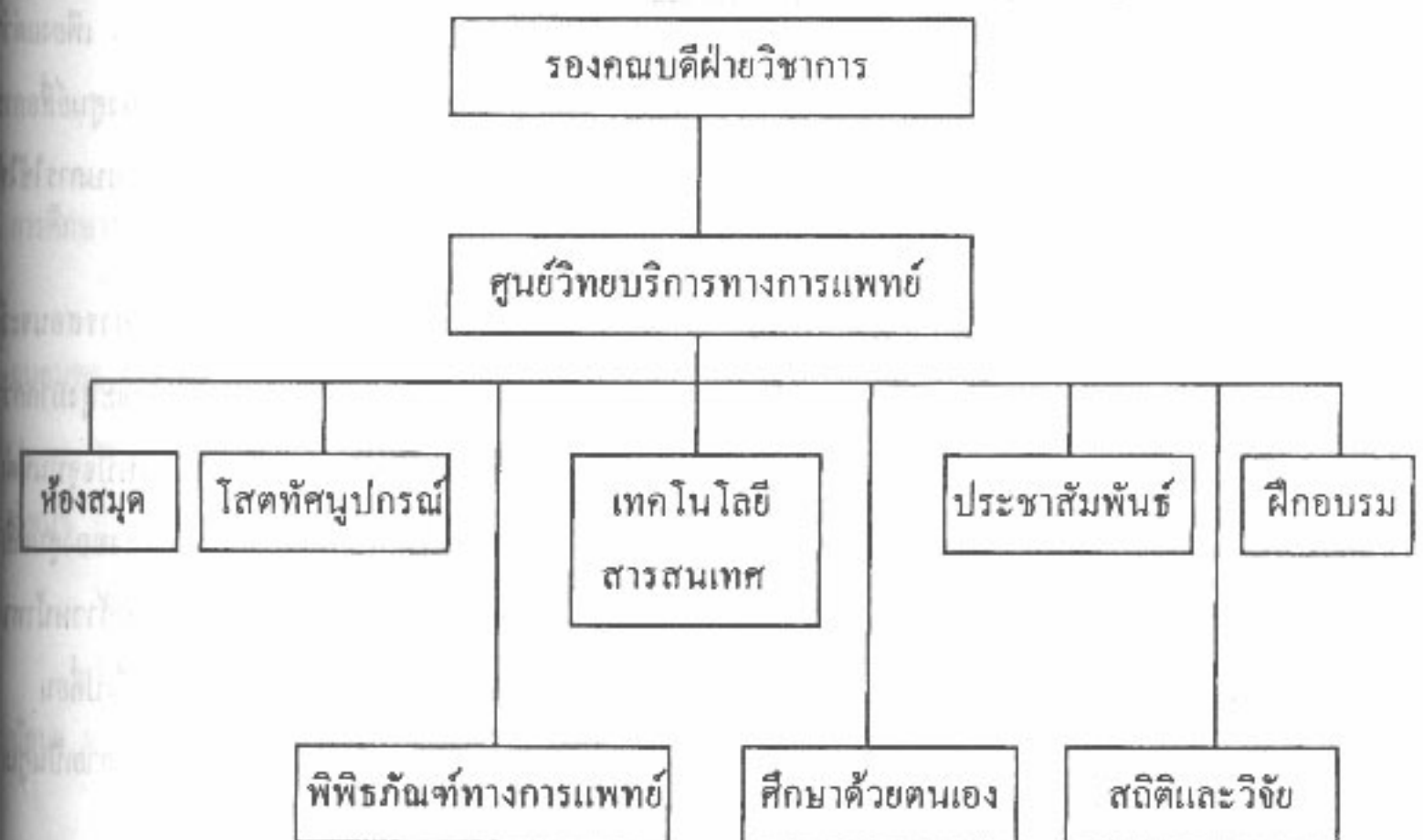

รูปที่ 4 การแบ่งงานของศูนย์เทคโนโลยีการศึกษา (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, ม.ป.ช.)

โครงสร้างของศูนย์เทคโนโลยีการศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียน มีลักษณะที่เป็นศูนย์สื่อการสอนครบวงจร เน้นการผลิตและให้บริการในระดับกว้างไปยังประชาชน โดยมีสื่อสำคัญคือวิทยุโรงเรียน โทรทัศน์เพื่อการศึกษา โดยมีฝ่ายส่งเสริมและพัฒนาเทคโนโลยีทางการศึกษา ฝ่ายช่างเทคนิค ซึ่งประกอบด้วยงานวิชาการเทคนิค งานควบคุมเสียงและออกอากาศ งานเทคนิคโทรทัศน์และงานซ่อมบำรุง ส่วนฝ่ายโสตทัศนูปกรณ์ก็จะมีการผลิตโสตทัศนวัสดุ งานบริการสื่อทางการศึกษา งานผลิตสื่อสิ่งพิมพ์และงานบริการทางศิลปกรรม ซึ่งทั้งสามฝ่ายช่วยสนับสนุนงานด้านการผลิตรายการวิทยุโรงเรียนและโทรทัศน์เพื่อการศึกษา มากกว่าการให้บริการสื่อการสอนกับกลุ่มผู้เรียนและยังมีศูนย์ดาวเทียมเพื่อการศึกษาอีกหน่วยหนึ่งที่ทำหน้าที่ผลิตรายการ โทรทัศน์ผ่านดาวเทียมไทยคม

ส่วนรูปแบบของศูนย์สื่อการสอนเฉพาะทาง ตามแนวทางการจัดศูนย์วิทยุบริการทางการแพทย์ก็จะมีลักษณะที่แตกต่างไปจากศูนย์สื่อในแบบอื่น ๆ ตามความเหมาะสมของสถาบันซึ่งแบ่งการดำเนินงานภายในศูนย์ออกได้เป็น ๘ งาน ได้แก่ ห้องสมุด โสตทัศนูปกรณ์ เทคโนโลยีสารสนเทศ ประชาสัมพันธ์ ฝึกอบรม พิพิธภัณฑ์ทางการแพทย์ ศึกษาด้วยตนเองและสถิติวิจัย ดังแสดงในรูปที่ ๕ (นัยนา นุรารักษ์, ๒๕๓๙) ซึ่งอาจจะรวมห้องสมุดและการศึกษาด้วยตนเองเข้าด้วยกัน รวมพิพิธภัณฑ์ทางการแพทย์กับโสตทัศนูปกรณ์ ฝึกอบรมกับประชาสัมพันธ์ สถิติและวิจัยกับเทคโนโลยีสารสนเทศก็

รูปที่ ๕ โครงสร้างศูนย์วิทยุบริการทางการแพทย์ (นัยนา นุรารักษ์, ๒๕๓๙)

คอมพิวเตอร์คือหัวใจของศูนย์สื่อการสอนในอนาคต

หนึ่งในการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุดของศูนย์สื่อการสอนก็คือ การเข้ามาของคอมพิวเตอร์ โดยการทำหน้าที่เป็นศูนย์ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Resources Center) ได้ถูกนำมาใช้ในงานทางการศึกษาโดยเฉพาะภายในศูนย์ข้อมูลและศูนย์สื่อการสอนของห้องสมุด เพราะเก็บข้อมูลและเป็นแหล่งบริการการเรียนรู้ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่กับการศึกษา นำไปใช้กับงานราชการ โรงเรียน เพราะศูนย์ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์จะทำให้โปรแกรมรายการสมบูรณ์ ศูนย์ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์จะกลายเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องมีในห้องสมุดเพื่อให้ขั้นตอนยากสะดวก และการบริการค้นข้อมูลก็จะเชื่อมโยงด้วยศูนย์ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่เต็มรูปแบบ อะไรกับโสตทัศนอุปกรณ์หรือแผ่นไมโครฟิล์มที่เป็นมุมหนึ่งของห้องสมุด ศูนย์ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์จะทำให้ผู้บริการสะดวกและเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของห้องสมุดต่อไป (Dickinson, 1994 : 1) สื่อการสอนในอนาคตทุกแห่งต้องพัฒนามาใช้คอมพิวเตอร์เป็นหลักในการจัดสภาพแวดล้อม ศูนย์ ระบบอิเล็กทรอนิกส์ที่ต่อเชื่อมโยงระหว่างศูนย์สื่อการสอนต่างสถาบันและระหว่างศูนย์สอนกับบ้านของผู้ใช้ โดยมี CD-ROM เป็นฐานข้อมูลให้ผู้เข้าใช้บริการศูนย์สื่อการสอน ต้องใช้เพื่อการสืบค้นหาความรู้ได้ตลอดเวลาจะกลายเป็นหัวใจสำคัญของศูนย์สื่อในอนาคต เพื่อต้องฝึกให้ผู้ใช้ได้รู้ว่าจะต้องทำอะไร ต้องใช้อย่างไร ซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่หนึ่งของศูนย์สอนและนักเทคโนโลยีการศึกษาที่จะเข้าไปมีบทบาทในการออกแบบ และวางระบบความสัมพันธ์กับการเรียนการสอน (Craver, 1995)

ความเจริญก้าวหน้า ความทันสมัย คุณภาพและประสิทธิภาพของศูนย์สื่อการสอนคอมพิวเตอร์เป็นเครื่องชี้วัด ปริมาณการใช้บริการของเครื่องคอมพิวเตอร์ภายในศูนย์สื่อจะสูงเมื่อสื่อทุกตัวที่มีอยู่ภายในศูนย์ การพัฒนาระบบเครือข่ายเชื่อมโยงคอมพิวเตอร์ทั้งในรูปแบบปัจจุบัน เชื่อมระบบอินเทอร์เน็ต หรือการเชื่อมโยงด้วยเส้นใยแสง ล้วนแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของศูนย์ที่จะต้องอาศัยคอมพิวเตอร์เข้ามาเป็นหัวใจในเกือบทุกเรื่องโดยที่ไม่ต้องใช้คน เมื่อความก้าวหน้าของคอมพิวเตอร์สูงขึ้นมากขึ้นเท่าไร ความก้าวหน้าและการเปลี่ยนแปลงของศูนย์สื่อการสอนก็เปลี่ยนแปลงมากขึ้นเท่านั้น และไปถึงความรู้และเทคโนโลยีทุกอย่างจะต่อเชื่อมโยงถึงกัน กลายเป็น

สื่อการสอนที่ไร้พรมแดนไปในที่สุด โดยมีสถานศึกษาและหน่วยงานต่าง ๆ เชื่อมต่อกันจากทั่วประเทศ (ธนอมพร เลาจรัสแสง, 2541) ซึ่งการเชื่อมโยงโครงข่ายคอมพิวเตอร์มีลักษณะที่จะเป็นศูนย์สื่อการสอนในอนาคต ต่อไปก็จะมีการพัฒนาการสอนขึ้นบนอินเทอร์เน็ตและทำกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ได้ภายในระบบเครือข่ายศูนย์สื่อการสอนทั้งระบบนี้

รูป

แม้ว่าศูนย์สื่อการสอนในปัจจุบันจะอยู่ในสภาพที่เป็นส่วนหนึ่งของงานทางวิชาการ เป็นแหล่งบริการเครื่องมืออุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกในการสอนให้กับครูอาจารย์ มากกว่าที่จะเป็นพื้นที่ในการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ต้องการแสวงหา ภายใต้นโยบายที่ว่า ผู้เรียนคือศูนย์กลางการเรียน ดังนั้นถ้าไม่ปรับเปลี่ยนศูนย์สื่อการสอนให้มีสภาพเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ เพื่อเอื้อให้กับผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าอย่างอิสระ โดยการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ไม่ว่าคอมพิวเตอร์ ระบบโทรคมนาคมหรือเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ แล้วเราจะปรับเปลี่ยนวิธีการทางการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ได้คิดและได้ทำด้วยตนเองให้เกิดขึ้นได้อย่างไร

บรรณานุกรม

- การศึกษานอกโรงเรียน, กรม. ศูนย์เทคโนโลยีการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ, ม.ป.ป.
- ธนอมพร เลาจรัสแสง. อินเทอร์เน็ต : เครือข่ายเพื่อการศึกษา. วารสารครุศาสตร์. 26(2) , พฤศจิกายน-กุมภาพันธ์ 2541 : 55-66.
- นิพนธ์ สุขปรีดี. สัมมนาการวิจัยและทฤษฎีด้านบริการการศึกษา. ประมวลสาระชุดวิชา สัมมนาการวิจัยและทฤษฎีทางเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา หน่วยที่ 1-4. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2536.
- นันทา นุรารักษ์. รูปแบบนำเสนอการจัดศูนย์วิทยบริการทางการแพทย์. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาโสตทัศนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

รุ่ง แก้วแดง. รัฐธรรมนูญกับการศึกษาของชาติ. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๔๐.

American Association of School Librarians and Association for Educational Communications and Technology. *Information Power : Guidelines for School Media Programs*. Chicago : American Library Association, 1988.

Craver, Kathleen W. *Shaping Our Future : The Role of School Library Media Centers*. *School Library Media Quarterly*. Fall, (1995) : 13-18.

Dickinson, Gail K. *Selection and Evaluation of Electronic Resources*. Englewood, Colorado : Libraries Unlimited, Inc., 1994.

Douglas, J.M. *Media/Library Integration in Practice. Planning and Operating Media Centers*. Washington, D.C. : Association of Educational Communications and Technology, 1977.

Merrill, J.R. and Drob, H.A. *Criteria for Planning the College and University Learning Resource Center*. Washington, D.C. : Association for Educational Communication and Technology, 1977.

Peterson, Gary T. *The Media Center in the Educational Mainstream. The Learning Center-A Second Time Around*. Washington, D.C. Association for Education Communications and Technology, 1974.

Smith, Robert C. and Pike, Carol S. *The Role of the School Library Media Center in the Curriculum : A Conceptual Model*. *International Journal of Instructional Media*. 18(4) 1991 : 327-331.

Wang, Shousan. *Learning Resource Center.. The Choices of Its Organization and Management*. *International Journal of Instructional Media*. 21(3), 1994 : 221-228.